

ترویج فرهنگ توسعه پایدار شهری با استفاده از فناوری اطلاعات و ارتباطات در نواحی شهری غرب استان کرمانشاه

تاریخ دریافت مقاله: ۹۶/۰۳/۱۰

تاریخ پذیرش نهایی مقاله: ۹۷/۰۲/۰۶

محترم میرزائیان (دانشجوی دکتری گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، واحد ملایر، دانشگاه آزاد اسلامی، ملایر، ایران)
بیژن رحمانی* (دانشیار گروه جغرافیا، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران)

چکیده

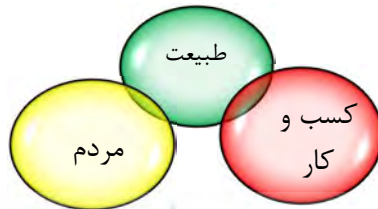
توسعه پایدار شهری، توسعه‌ای است که به نیازهای مردم شهر پاسخ گوید، اما بقا و دوام آن نیز تضمین گردد؛ در عین حال آب، خاک و هوا، یعنی سه عنصری که برای حیات انسان ضروری است آلوده و بلااستفاده نگردد. در این پژوهش با هدف ارائه گفتمان ترویج فرهنگ توسعه پایدار شهری در نواحی شهری غرب استان کرمانشاه، در جستجوی رویکردی عملیاتی به این فرآیند بوده‌ایم. روش تحقیق توصیفی - تحلیلی بوده و اطلاعات مورد نیاز را به دو روش اسنادی - کتابخانه‌ای و میدانی گردآوری شده است. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها در نرم‌افزار SPSS از آزمون اسپیرمن، استفاده کرده‌ایم. نتایج تحقیق نشان داد که با اصلاح نگرش مردم و ارتقاء سطح فرهنگ جامعه، شهروندان با مسئولیت‌پذیری بیشتری در فرآیند توسعه پایدار شهری مشارکت می‌کنند و فناوری اطلاعات و ارتباطات نقش مؤثری در ترویج ارزش‌ها و هنجارهای توسعه پایدار شهری در جامعه خواهد داشت. همچنین عدم اولویت بخشیدن به دیدگاه‌های مربوط به اصل پایداری و اصلاح نگرش‌های محیطی - شهری از چالش‌های عمده تحقق نیافتن فرهنگ توسعه پایدار شهری است.

واژه‌های کلیدی: فرهنگ، توسعه پایدار شهری، فناوری اطلاعات و ارتباطات، استان کرمانشاه

۱. مقدمه

۱-۱. بیان مسئله

در راستای منشور بین‌المللی توسعه با رویکرد «جهانی فکر کن و محلی عمل کن» در سال ۱۹۹۵م، مرکز سکونتگاه‌های سازمان ملل محور دومین کنفرانس بزرگ بین‌المللی خود را به توسعه پایدار شهری اختصاص داد که توسعه‌های معنایافته در بستر توسعه پایدار اجتماعی است، (سعیدی و همکاران، ۱۳۸۷: ۲۹۶). مناسبت پایداری با سه عنصر زندگی: طبیعت، مردم و کسب و کار را در شکل شماره یک نشان دادند.

شکل شماره ۱. سه عنصر پایداری (Mersal; ۲۰۱۶)

توسعه پایدار تنها حفظ محیط‌زیست نیست، چرا که لازمه برقراری این شرط تعادل اقتصادی و اجتماعی است. جامعه‌ای رابطه متعادل با محیط‌زیست برقرار می‌کند که سطح عدالت اقتصادی و اجتماعی نسبی قابل قبولی نیز داشته باشد. در یک جامعه با اکثریت فقیر و اقلیت ثروتمند یا در جامعه‌ای که شرایط یکسانی در بهره‌مندی از منابع و فرصت‌های توسعه برای تمامی اقشار و گروه‌های جامعه فراهم نباشد، توسعه به تحقق نخواهد پیوست و در صورت تحقق نیز ناپایدار خواهد بود (جمعه‌پور، ۱۳۹۱: ۶۴).

سه اصل مهم در کمیسیون جهانی محیط و توسعه و در ریو ۱۹۹۲ ثابت شده است. این اصول، ستون‌های سه گانه توسعه پایدار (محیط، جامعه و اقتصاد) بودند، احتیاج به اقدامات جهانی و محلی دارد و نیازمند در نظر گرفتن نسل‌های آینده است (Vandergert & all et; ۲۰۱۶).

توسعه قبل از دگرگونی در نهادهای اجتماعی و اقتصادی و سطح زندگی مادی، باید دگرگون کننده تفکر انسانی باشد و تحول فکری و فرهنگی در فرآیند توسعه اقتصادی، بر تحول مادی تقدم دارد و تحول مادی قبل از تحول فکری اگر هم امکان‌پذیر باشد، استمرار نخواهد داشت (مطیعی، ۱۳۸۸: ۶).

توسعه پایدار نباید فقط به معنای رشد باشد، آن باید دلالت بر پیشرفت کمی و کیفی داشته باشد (WILLIAMS; 2000 & RONALD). توسعه پایدار به معنای بهره‌برداری از

منابع طبیعی مطابق با ظرفیت‌های محیطی است. به طریقی که نظم محیط بر هم نخورد و موجب هیچ آلودگی محیطی نخواهد شد (Razavian ; 2013 & Khazaei).

توسعه پایدار شهری فقط زمانی پایدار و ماندگار خواهد شد که همه شهروندان آن را به صورت یک فرهنگ بپذیرند (موسی کاظمی و همکاران، ۱۳۹۳: ۳۸). آگاه‌سازی، آموزش و توانمندسازی شهروندان جهت ارتقای مهارت‌ها و کسب عادت‌های صحیح زندگی اجتماعی پیش شرط لازم در اداره امور شهر می‌باشد و این امر نیاز به برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری اجتماعی دارد (صفی و نظریان، ۱۳۹۳: ۵۲). آیا می‌توان از ظرفیت‌های فناوری اطلاعات و ارتباطات در راستای ترویج ارزش‌ها و هنجارهای مرتبط با فرهنگ توسعه پایدار شهری بهره برد؟

۱-۲- اهمیت و ضرورت انجام تحقیق

روند مسائل جهانی حاکی از آن است که فناوری اطلاعات و ارتباطات نقشی بنیادین و زیربنایی را در توسعه، پیشرفت و ارتقای کیفیت زندگی مردم در جوامع امروز و آینده ایفا می‌کند. شهرها باید به عنوان نقاط و کانون‌های اصلی برای حل مشکلات جهانی و رسیدن به توسعه پایدار شهری مد نظر قرار گیرند (زنگی‌آبادی و علی حسینی، ۱۳۸۸: ۶۴).

انسان منابع طبیعی، طبیعت زیستی و عوامل انسانی را بیش‌تر از آنچه نیاز است، تهی می‌سازد و این تنزل محیطی را ایجاد می‌کند (Soyinka & et all; ۲۰۱۶). شهرهای جهان اکنون خانه‌ی بیش‌تر از نیمی از جمعیت جهان هستند. پیش‌بینی می‌شود در ۲۰۵۰ بیش‌تر از دو سوم نوع بشر در محدوده‌های شهری زندگی کنند. در محدوده‌های شهری چالش‌های پایداری در همه ابعاد بیش‌ترین وضوح را دارند (Juraschek & et all; ۲۰۱۸).

در سال ۲۰۰۸ شهرها جمعیت بیش از ۵۰٪ از ساکنین سیاره را سهم بردند که پیش‌بینی شده تا ۶۷٪ در سال ۲۰۵۰ افزایش یابد. وانگهی شهرها در کم‌تر از ۵٪ سطح زمین واقع می‌شوند و با این وجود حدود ۸۰٪ منابع را استفاده می‌کنند و برای انتشار تقریباً ۸۰٪ دی‌اکسید کربن جهان مسئول هستند (Worrell & Correion; ۲۰۱۸).

به نظر می‌رسد؛ فناوری اطلاعات و ارتباطات می‌تواند نقش مؤثری در ترویج فرهنگ توسعه پایدار شهری داشته باشد. رشد آگاهی و فرهنگ شهروندان، منجر به توسعه پایدار در همه ابعاد در جامعه از جمله توسعه پایدار در شهرها خواهد شد.

۳-۱. مبانی نظری

۱-۳-۱. دیدگاه‌ها و نظریه‌ها

محور تفکر ویدال دولابلاش، تأکید بر شیوه‌های زندگی بود که در محیط‌های جغرافیایی، گسترش یافته است. او می‌گفت: تغییر در ارزش‌ها و نگرش‌ها، می‌تواند به بهره‌برداری بیشتر از امکانات بینجامد و یا امکانات کافی در اختیار جوامع انسانی قرار دهد. پارادایم امکان‌گرایی، از مکتب فرانسه با ویدال دولابلاش و ژان برون آغاز گردید و در آمریکا با نظرات آیزایا بومن و کارل ساور به یک دیدگاه جهانی تبدیل گشت (شکوئی، ۱۳۸۲: ۱۸۰).

به نظر ژان ژاک روسو جامعه‌ای موفق است که در ذهن شهروندان آن، امور عمومی مهم‌تر از امور خصوصی‌شان باشد (شارع‌پور، ۱۳۹۱: ۲۲۵-۲۲۶).

پیروان نظریه نوگرایی سهم فرهنگ را در خلق ارزش‌های جدید مؤثر می‌دانند و معتقدند که یک اجتماع هرگز به توسعه نمی‌رسد، مگر این که اکثریت افراد آن اجتماع، ارزش‌های جدید را بپذیرند (زیاری، ۱۳۷۹: ۹۶-۹۵). فرهنگ ابزاری کلیدی برای ترویج توسعه پایدار شهری به وسیله نگهداری هویت و محیط، جذب فعالیت‌ها و بازدیدکنندگان، تشویق توسعه اقتصاد آفریننده و کیفیت زندگی هست (UNESCO; ۲۰۱۵). جان برومن با تأکید بر نقش اقشار مختلف در عرصه توسعه پایدار می‌نویسد: بدون حضور بومیان توسعه پایدار احتمال موفقیت خود را از دست خواهد داد (مهدوی، ۱۳۸۹: ۱۱).

دیوید هاروی فضای شهر را محصول فرهنگ می‌داند، معتقد است؛ فضای شهری حاصل و آینه فکری، فرهنگ، طبیعت و منعکس کننده طیف اهداف اجتماعی، فناوری، ارزش‌ها و نهادهای انسانی است (موسی کاظمی و همکاران، ۱۳۹۳: ۳۴).

رایموند ویلیامز، معتقد بود که فرهنگ به روابط اجتماعی یک گروه ساختار و شکل می‌دهد و عامل قدرت همه شکل‌های فرهنگی را به وجود می‌آورد و از طریق فرهنگ، کلیت شیوه زندگی را تعیین می‌کند، به آن شکل می‌بخشد و با اقتصاد سیاسی پیوند می‌خورد (شکوئی، ۱۳۹۰: ۲۰۵ و ۲۱۷).

مانوئل کاستلز می‌گوید: از آنجا که ما در محیطی رسانه‌ای قرار گرفته‌ایم، بیشتر محرک‌های نمادین ما از رسانه‌ها است و این شرایط می‌تواند در شکل‌گیری رفتارها نقش مؤثر داشته باشد (حسینی، ۱۳۸۹: ۱۱۳).

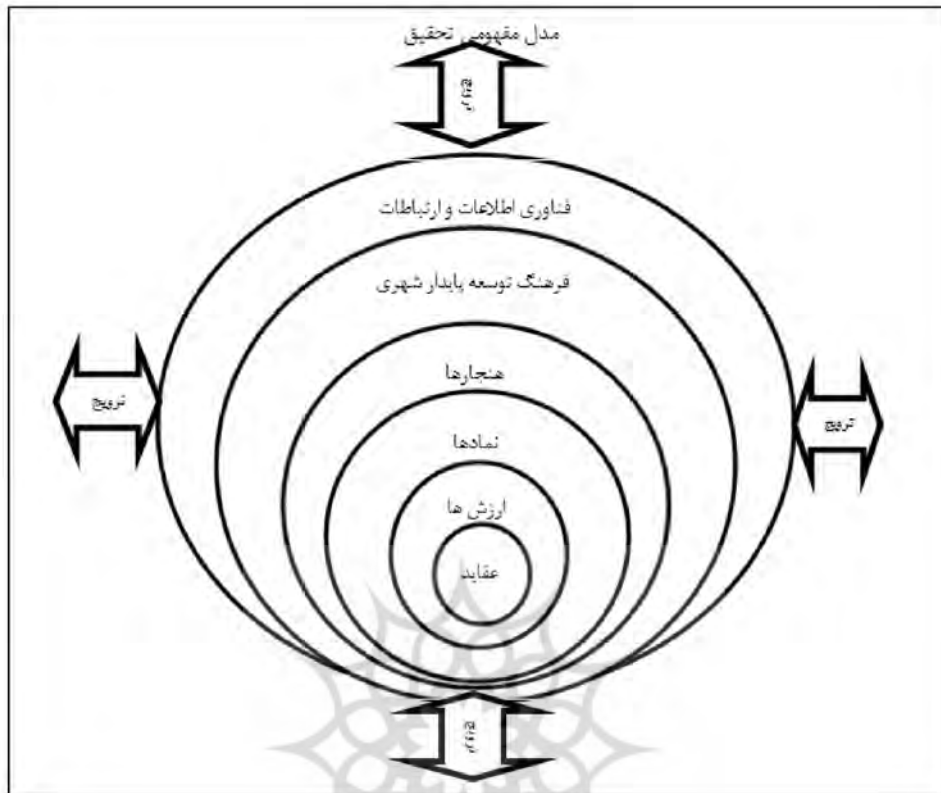
ارتباطات سرچشمه فرهنگ و موجب تکامل آن است تا زمانی که انسان‌ها پراکنده بودند، هیچ یک از عناصر ارتقای فرهنگی را کسب نکردند (ساروخانی، ۱۳۸۰: ۲۳). نقش فناوری اطلاعات و ارتباطات به عنوان محور بسیاری از تحولات جهانی و همچنین یکی از

ابزارهای توسعه همه جانبه انکارناپذیر است (بخشی، ۱۳۸۷: ۲۰۸). فناوری اطلاعات مفهومی جدید در توسعه را به وجود آورده و فرصت‌های کم هزینه‌ای را برای جوامع محلی ایجاد می‌کند (غضنفرپور و همکاران، ۱۳۹۲: ۱۰۷).

مارشال مک لوهان بدین نکته تأکید داشت که با شروع هزاره سوم، فناوری اطلاعات و ارتباطات در بسیاری از امور وارد شده و در مقطع فعلی از زمان، تحولات بسیار سریع و نابرابری در این حوزه به وجود آمده است. قطعاً عدم توجه جدی به این تحولات خسارات جبران ناپذیری را به دنبال خواهد داشت (قاضی نوری و همکاران، ۱۳۸۸: ۱۳). فناوری اطلاعات و ارتباطات امروزه به عنوان ابزاری توانمند در اختیار بشر قرار گرفته است که کلیه امور اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و اقتصادی یک جامعه را تحت تأثیر قرار داده است (عزیزی و همکاران، ۱۳۸۸: ۳۴).

۱-۳-۲. پیشینه تحقیق

نقی‌زاده در مصاحبه‌ای با مجله فرهنگ و توسعه (۱۳۹۲) به تحلیل عوامل توسعه و مقایسه آن با فرآیند توسعه در کشورهای غرب و شرق و ایران می‌پردازد. وی فرهنگ مردم ژاپن را از عوامل مهم در فرآیند توسعه برشمرده و می‌گوید: آنچه در ژاپن تولید ارزش و اصالت می‌کند، ارتباطات افراد است. چون کار کردن با دیگران یک ارزش عالی به حساب می‌آید. نقی‌زاده می‌افزاید که هنوز در جامعه ما جا نیفتاده که اگر قرار است از روند توسعه خاصی الگو برداری کنیم، این الگو برداری بر شناسایی علمی مبتنی باشد.

منبع: مطالعات نگارندگان

صالح‌نیا و همکاران (۱۳۸۹) در مقاله‌ای با عنوان نقش فرهنگ در توسعه اقتصادی می‌نویسند که پیشرفت و توسعه حاصل نگرش خاصی به عالم است و بدون ایجاد این نگرش خاص، پیشرفت و ترقی ممکن نیست و این نگرش خاص بیانگر لزوم وجود یک فرهنگ مناسب برای توسعه است. اگر می‌خواهیم در کشورمان توسعه و پیشرفتی حاصل شود، باید ضعف‌های فرهنگی خود را بشناسیم و اهمیت فناوری در حل مشکلات را در نظر بگیریم و کمبودهای فکری، دیدگاه‌های غلط و موانع مفهومی و فرهنگی که وجود دارد را به جامعه معرفی کنیم.

محسنی (۱۳۸۰) در کتاب جامعه‌شناسی جامعه اطلاعاتی، آورده است که بزرگراه‌های اطلاعاتی از نظر اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی فضاهای معینی را برای انسان‌ها ایجاد می‌کنند. این بزرگراه‌ها بر اقتصاد، آموزش، ارتباطات، سیاست، تفریح، رفاه و... مؤثرند و آگاهی‌ها، نگرش‌ها و رفتارهای انسان‌ها را در سراسر کره زمین تحت تأثیر قرار خواهند داد.

روح‌الامینی در کتابش با عنوان مبانی انسان‌شناسی (۱۳۶۸) آورده است که توسعه به دو صورت انجام می‌پذیرد: توسعه از برون و توسعه از درون. توسعه از برون؛ گرفتن مدل، شیوه، فن، ابزار و وسایل (که در شمار فرهنگ مادی است) از جامعه دیگر است و توسعه از درون یعنی سطح آگاهی، نیاز، امکانات و علاقه‌مندی جامعه به مرحله‌ای رسیده باشد که برنامه‌ریزی‌های توسعه با توجه به فرهنگ غیرمادی و سنن و آداب و رسوم قومی، تمامی نیروهای موجود در جامعه را به تلاش در جهت اعتلا برانگیزد و این تلاش تمام جنبه‌های زندگی افراد را دربرگیرد.

واقفی و حقیقتیان (۱۳۹۳) در مقاله بررسی تأثیر سرمایه فرهنگی (بعد نهادینه) بر رفتارهای اجتماعی زیست-محیطی با رویکرد توسعه پایدار شهری در شهر شیراز نتایج نشان دادند که بین جنس، پایگاه اقتصادی، وضعیت تأهل و رفتارهای اجتماعی زیست-محیطی رابطه معناداری وجود دارد و رابطه بین سرمایه فرهنگی (بعد نهادینه شده) و رفتارهای اجتماعی زیست-محیطی، تأیید شد.

۲. روش شناسی

روش تحقیق توصیفی - تحلیلی می‌باشد.

۲-۳. جامعه آماری

جامعه آماری پژوهش حاضر، نواحی شهری غرب استان کرمانشاه بوده است. جمعیت شهری استان کرمانشاه ۱۴۶۸۶۱۵ نفر می‌باشد که ۱۲/۵۷ درصد آن یعنی معادل ۱۸۴۶۴۲ نفر در نواحی شهری غرب استان کرمانشاه ساکن هستند. بر اساس نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۹۵ جمعیت شهر اسلام‌آباد غرب ۹۰۵۵۹، شهر سرپل‌ذهاب ۴۵۴۸۱، شهر گیلان‌غرب ۲۲۳۳۱، شهر قصرشیرین ۱۸۴۷۳ و شهر کرد ۷۷۹۸ نفر بوده است (سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان کرمانشاه، ۱۳۹۶).

شکل شماره ۳. نقشه محدوده مورد مطالعه

برای محاسبه نمونه از فرمول کوکران با خطای استاندارد ۵ درصد و سطح اطمینان ۹۵ درصد استفاده شده است. حجم نمونه ۳۲۳ نفر برآورد گردید که برای روایی بیشتر به ۳۸۶ پرسشنامه افزایش یافت.

$$n = \frac{\frac{t^2 pq}{d^2}}{1 + \frac{1}{N} \left(\frac{t^2 pq}{d^2} - 1 \right)} = \frac{\frac{(1.96)^2 (0.7)(0.3)}{(0.05)^2}}{1 + \frac{1}{184642} \left(\frac{(1.96)^2 (0.7)(0.3)}{(0.05)^2} - 1 \right)} = 323$$

بخشی از اطلاعات مقاله از طریق مطالعه اسناد کتابخانه‌ای و یا مراجعه به استانداری و سایت‌های اینترنتی مرتبط گردآوری شد و بخش دیگر اطلاعات نیز از طریق مطالعات میدانی جمع‌آوری شد. برای مطالعات میدانی ۳۸۶ پرسشنامه حاوی ۳۷ سؤال طراحی شد که به نسبت جمعیت شهرها در بین مردم نواحی شهری غرب استان کرمانشاه توزیع و تکمیل گردید. جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها از نرم‌افزار SPSS و آزمون اسپیرمن استفاده شده است. از نظر مقدار شاخص توسعه ارتباطات و فناوری اطلاعات^۱ در پایان سال ۱۳۹۵ استان کرمانشاه با ۵/۱۹ حائز رتبه ۲۲ در میان ۳۱ استان کشور بوده است. این در حالی است که مقدار میانگین کل کشور ۵/۶۱ بوده است (نصری، ۱۳۹۶: ۸). طبق آمار ۱۳۹۵ تعداد

^۱ ICT Development Index

۱۶۱۴۹۱ خط اینترنت پرسرعت در استان کرمانشاه مشغول به کار بوده که از این تعداد به تفکیک نوع مصرف، ۳۶۸۲۲ خط، تجاری و ۱۲۴۶۶۹ خط، خانگی بوده است (سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان کرمانشاه، ۱۳۹۶).

۳. تجزیه و تحلیل

ابتدا مشخصه‌های آماری آزمودنی‌ها مورد بررسی قرار گرفته و سپس به بررسی رابطه بین متغیرها از طریق ضریب همبستگی اسپیرمن پرداخته شده است.

جدول شماره ۱: میزان اعتبار و روایی آلفای کرونباخ پرسشنامه‌ها و همبستگی درونی آن

متغیر	فاوا	اقتصادی	اجتماعی	کالبدی	اقتصادی- کالبدی	خدماتی- فرهنگی	اجتماعی- فرهنگی	مخاطرات محیطی	کل
آلفا	۰/۷۲	۰/۶۹	۰/۵۸	۰/۷۱	۰/۶۹	۰/۷۲	۰/۷۲	۰/۷۳	۰/۷۳

منبع: مطالعات نگارندگان

اطلاعات حاصل از جدول شماره ۱ نشانگر آن است که آزمون از پایایی و اعتبار بالایی برخوردار بوده است.

فرضیه اول: با اصلاح نگرش و تفکر و آگاهی مردم و ارتقاء سطح فرهنگ جامعه، شهروندان با مسئولیت‌پذیری بیشتری در فرآیند توسعه پایدار شهری مشارکت می‌کنند.

جدول شماره ۲: همبستگی اسپیرمن اصلاح نگرش، تفکر و آگاهی مردم و ارتقاء سطح فرهنگ با رشد مشارکت در فرآیند توسعه پایدار شهری

شاخص متغیر	فروانی	ضریب همبستگی اسپیرمن	سطح معناداری
اقتصادی	۳۸۶	۰/۳۰۸*	۰/۰۱
اقتصادی- کالبدی	۳۸۶	۰/۳۱۶**	۰/۰۱
اجتماعی	۳۸۶	۰/۵۸۲**	۰/۰۰۱
مخاطرات محیطی	۳۸۶	۰/۳۶۶**	۰/۰۱

منبع: مطالعات نگارندگان

در جدول شماره ۲ نتایج به‌دست آمده از آزمون همبستگی اسپیرمن ($R_s = 0/308^*$)، $p \geq 0/01$ نشان داده است که رابطه مثبت و مستقیم و هم جهت با اقتصاد به عنوان زیر مؤلفه توسعه پایدار شهری دارد، که شدت این همبستگی متوسط

می‌باشد. بین اصلاح نگرش، تفکر و آگاهی مردم و ارتقاء سطح فرهنگ جامعه با اقتصادی- کالبدی به عنوان زیر مؤلفه توسعه پایدار شهری رابطه‌ای مثبت و معنادار وجود دارد که این رابطه مثبت و هم جهت و شدت آن نیز متوسط می‌باشد. در بررسی متغیر اصلاح نگرش، تفکر و آگاهی و ارتقاء سطح فرهنگ با متغیرهای اجتماعی ($R_s = 0.582^{**}$)، $p \geq 0.01$ و مخاطرات محیطی ($R_s = 0.366^{**}$)، $p \geq 0.01$ نتایج آمار به دست آمده نشان داده است که همبستگی مثبتی با طرز نگرش و تفکر و آگاهی مردم و ارتقا سطح فرهنگ جامعه دارد. به این معنی که هرچه نگرش و آگاهی و تفکر و فرهنگ یک جامعه بالا رود باعث رشد بیشتر توسعه پایدار شهری خواهد شد. بنابراین فرض صفر در این فرضیه رد و فرض یک قابل قبول و قابل تعمیم به جامعه آماری بوده است.

فرضیه دوم: فناوری اطلاعات و ارتباطات نقش مهم و تأثیرگذاری در ترویج ارزش‌ها و هنجارهای فرهنگ توسعه پایدار شهری در جامعه خواهد داشت.

جدول شماره ۳. همبستگی بین فناوری اطلاعات و ارتباطات در ترویج ارزش‌ها و هنجارهای فرهنگ توسعه پایدار شهری در جامعه

فناوری اطلاعات و ارتباطات		فروانی	متغیر شاخص
سطح معناداری	ضریب همبستگی اسپیرمن		
۰/۰۱	۰/۹۳۳***	۳۸۶	اجتماعی
۰/۰۱	۰/۶۱۱***	۳۸۶	خدماتی - فرهنگی
۰/۰۱	۰/۵۴۵***	۳۸۶	اجتماعی - فرهنگی

(منبع: مطالعات نگارندگان)

اطلاعات جدول شماره ۳ حاکی از آن است که بین مؤلفه‌ی اجتماعی و فناوری اطلاعات و ارتباطات با توجه ضریب همبستگی اسپیرمن ($R_s = 0.933^{***}$)، $p \geq 0.01$) رابطه مثبت و مستقیم و هم جهت وجود دارد. بین فناوری اطلاعات و ارتباطات و مؤلفه‌های خدماتی - فرهنگی با توجه به ضریب همبستگی اسپیرمن ($R_s = 0.611^{***}$)، $p \geq 0.01$) هم رابطه مثبت و مستقیم و هم جهت وجود دارد. همچنین بین متغیر اجتماعی - فرهنگی به عنوان یکی از مؤلفه‌های توسعه پایدار شهری با فناوری اطلاعات و ارتباطات با ضریب همبستگی اسپیرمن ($R_s = 0.545^{***}$)، $p \geq 0.01$) رابطه‌ای مثبت و مستقیم و هم جهت وجود دارد. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت بین مؤلفه‌های توسعه پایدار شهری و فناوری اطلاعات

رابطه‌ای مثبت و معنادار وجود دارد. فرض صفر رد و فرض یک قابل قبول و قابل تعمیم به جامعه آماری می‌باشد.

فرضیه سوم: عدم اولویت بخشیدن به دیدگاه‌های مربوط به اصل پایداری در عرصه زندگی شهری و اصلاح نشدن نگرش‌های محیطی- شهری از چالش‌های عمده تحقق نیافتن فرهنگ توسعه پایدار شهری است.

جدول شماره ۴. ضرایب ماتریس همبستگی اسپیرمن اصلاح نشدن نگرش‌های محیطی از چالش‌های

تحقق نیافتن فرهنگ توسعه پایدار شهری

اصلاح نشدن نگرش‌های محیطی شهری		فروانی	شاخص متغیر
سطح معناداری	ضریب همبستگی اسپیرمن		
۰/۰۱	۰/۵۱۱**	۳۸۶	اقتصادی
۰/۰۱	۰/۵۵۲**	۳۸۶	خدماتی فرهنگی
۰/۰۱	۰/۳۷۱**	۳۸۶	اجتماعی فرهنگی
۰/۰۱	۰/۶۸۸**	۳۸۶	مخاطرات محیطی
۰/۰۱	۰/۷۰۶**	۳۸۶	اقتصادی کالبدی

منبع: مطالعات نگارندگان

اطلاعات جدول شماره ۴ ماتریس همبستگی نشانگر آن است که در بررسی رابطه اقتصادی به عنوان یک زیر مقیاس در توسعه پایدار شهری رابطه‌ای مثبت با اصلاح نشدن نگرش‌های محیطی شهری دارد. به این معنی که اصلاح نشدن نگرش‌های محیطی شهری باعث کاهش در میزان اقتصادی می‌شود. ضریب همبستگی اسپیرمن ($R_s = 0.511^{**}$) و مقدار $P > 0.01$ بوده که نشان دهنده همبستگی متوسط می‌باشد. در رابطه بین اقتصادی- کالبدی با نگرش‌های محیطی از چالش‌های تحقق نیافتن فرهنگ توسعه پایدار شهری، ضریب همبستگی ($R_s = 0.706^{**}$) و مقدار $P > 0.01$ نشان دهنده رابطه مثبت، مستقیم و هم جهت می‌باشد و با افزایش کاهش نگرش منفی روی اقتصادی- کالبدی نیز تأثیر مثبت می‌گذارد. در سایر زیر مقیاس‌های توسعه پایدار شهری (خدماتی- فرهنگی، اجتماعی- فرهنگی، مخاطرات محیطی) نیز تأثیر این موضوع مشهود است و نشان داده است که این فرض که عدم اولویت بخشیدن به دیدگاه‌های مربوط به اصل پایداری یک رابطه هم سو با تحقق نیافتن فرهنگ توسعه پایدار شهری داشته است. بنابراین فرض صفر رد و فرض یک قابل قبول و قابل تعمیم به جامعه آماری می‌باشد.

۴. نتیجه گیری

راهبرد توسعه پایدار نه به منزله حفظ محیط طبیعی و یا رشد سریع اقتصادی و توسعه منابع انسانی، بلکه مسیری برای تجدید نظر در روابط انسان با محیط پیرامون و حفظ و صیانت از تمام مجموعه برای انسان امروز و آیندگان در نظر گرفته شده است. مسیری که در انضباط و تعادل آن، رفتار انسان نقش تعیین کننده ای دارد، رفتاری که مبتنی بر آگاهی، نگرش و ادراک مبتنی بر محدودیت‌ها، ویژگی‌ها و حساسیت‌های محیط پیرامون استوار است (مسلمی، ۱۳۸۵: ۱۲۶). نتایج پژوهش حاکی از آن بود که با اصلاح نگرش مردم و ارتقاء سطح فرهنگ جامعه، شهروندان با مسئولیت‌پذیری بیشتری در فرآیند توسعه پایدار شهری مشارکت می‌کنند و فناوری اطلاعات و ارتباطات نقش مؤثری در ترویج ارزش‌ها و هنجارهای توسعه پایدار شهری در جامعه خواهد داشت. همچنین عدم اولویت بخشیدن به دیدگاه‌های مربوط به اصل پایداری و اصلاح نشدن نگرش‌های محیطی از چالش‌های عمده تحقق نیافتن فرهنگ توسعه پایدار شهری است. آنچه محیط شهرهای ما را تهدید می‌کند، قبل از آن که ناشی از عدم شناخت محیطی باشد، حاصل فرهنگ و استفاده ناصحیح از محیط است. آموزش محیط‌زیست بحثی کلیدی است و اگر گروه‌های هدف را درست شناسایی کنیم و اولویت‌های ملی و منطقه‌ای خود را به درستی دریابیم، می‌توان با حداقل هزینه تحولات بزرگی را از لحاظ نگرش در جامعه ایجاد کرد (واقفی و همکاران، ۱۳۹۳: ۶۲).

۵. پیشنهادها

فرهنگ در جامعه ما نه تنها از پشتوانه تاریخی چند هزار ساله برخوردار است و اجدادمان در این سرزمین منادی کار، کوشش و آبادانی و فعالیت و توسعه فرهنگی و اجتماعی و اقتصادی بوده‌اند، بلکه ارزش‌های والای اسلامی خود پشتوانه قدرتمند و محکمی بوده‌است که تا اعماق وجود ما ریشه دوانده و ضامن وحدت و سلامت و نیروی محرکه هر نوع حرکتی در جامعه بوده‌است (حضرتی، ۱۳۸۸: ۵۹). همه‌ی ما سوار بر یک کشتی هستیم و نسبت به یکدیگر و سرزمین‌مان، مسئول هستیم. باید همه پای کار بیایند؛ مردم، مسئولین، بخش دولتی، بخش خصوصی، سازمان‌های مردم نهاد، باید با تولید محتواهای الکترونیکی افکار عمومی را نسبت به اهمیت توسعه پایدار شهری آگاه کنیم. پیشنهاد می‌کنیم سازمانی مردم نهاد تشکیل شود تا با استفاده از فناوری اطلاعات و ارتباطات هماهنگی‌های لازم بین بخش‌های مختلف جامعه در راستای فرهنگ سازی و ترویج فرهنگ توسعه پایدار شهری را ایجاد نماید چنان که توسعه پایدار شهری به عنوان یک مطالبه مردمی در جامعه مطرح شود.

همانطور که در مقاله اشاره شد، با توجه به مقدار شاخص توسعه ارتباطات و اطلاعات، استان کرمانشاه و به تبع آن نواحی شهری غرب استان کرمانشاه، از این نظر پایین‌تر از میانگین کشوری و جزء استان‌های کم‌برخوردار کشور بوده‌اند.

منابع و مأخذ:

۱. بخشی، م.، ۱۳۸۷. تحلیلی بر آینده‌نگاری علم و فن‌آوری در حوزه اطلاعات و ارتباطات (مطالعه تطبیقی ژاپن و چین). مجله کتابداری و اطلاع‌رسانی، ۱۱(۲): ۲۲۴-۲۰۵.
۲. جمعه‌پور، م. ۱۳۹۱. مقدمه‌ای بر برنامه‌ریزی روستایی: دیدگاه‌ها و روش‌ها. چاپ اول. سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت). ۲۶۴ صفحه.
۳. حسینی، س. ۱۳۸۹. جامعه ارتباطی و فناوری اطلاعات. چاپ دوم. انتشارات هزاره ققنوس. ۱۱۳ صفحه.
۴. حضرتی صومعه، ز.، ۱۳۸۸. هویت ملی ایرانی و جوانان. فصلنامه علوم رفتاری، ۱(۲): ۵۳-۶۵.
۵. روح‌الامینی، م. ۱۳۸۳. زمینه فرهنگ شناسی در رشته علوم اجتماعی. چاپ هشتم. انتشارات دانشگاه پیام نور. ۹۹ صفحه.
۶. رهنما، م. ر.، عباس‌زاده، غ. ۱۳۸۷. اصول، مبانی و مدل‌های سنجش فرم کالبدی شهر. چاپ اول. انتشارات جهاد دانشگاهی. ۱۸۴ صفحه.
۷. زنگی‌آبادی، ع.، علی‌حسینی، ر. ۱۳۸۸. تحلیل فضایی فناوری اطلاعات و ارتباطات در کشورهای جهان. مجله جغرافیا و اطلاعات محیطی، ۱(۱): ۸۲-۶۳.
۸. زیاری، ک. ۱۳۷۹. سنجش درجه توسعه‌یافتگی استان‌های ایران. نامه علوم اجتماعی، ۱۶(۱): ۹۱-۱۰۴.
۹. ساروخانی، ب. ۱۳۸۰. جامعه‌شناسی ارتباطات. چاپ دهم. انتشارات اطلاعات. ۲۳.
۱۰. سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان کرمانشاه. (۱۳۹۴). گزیده نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۹۵ استان کرمانشاه. سازمان برنامه و بودجه کشور. مرکز اسناد، مدارک و انتشارات.
۱۱. سعیدی، ع. ۱۳۸۷. دانشنامه مدیریت شهری و روستایی. چاپ اول. بنیاد مسکن انقلاب اسلامی. ۸۶۰ صفحه.
۱۲. شارع‌پور، م. ۱۳۹۱. جامعه‌شناسی شهری. چاپ ششم. سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت). ۲۴۸ صفحه.
۱۳. شکوئی، ح. ۱۳۸۲. اندیشه‌های نو در فلسفه جغرافیا. چاپ ششم. انتشارات گیتاشناسی. ۳۵۵ صفحه.
۱۴. شکوئی، ح. ۱۳۹۰. اندیشه‌های نو در فلسفه جغرافیا: جلد دوم؛ فلسفه‌های محیطی و مکتب‌های جغرافیایی. چاپ هفتم. مؤسسه جغرافیایی و کارتوگرافی گیتاشناسی. ۳۰۴.

۱۵. صالح‌نیا، ن.، دهنوی، ج.، حق‌نژاد، ا. ۱۳۸۹. نقش فرهنگ در توسعه اقتصادی. ماهنامه مهندسی فرهنگی، شماره ۴۳(۴۴): ۶۶-۷۹.
۱۶. صفی، س.، نظریان، ا. ۱۳۹۳. نقش ساختار مدیریت شهری در توسعه فرهنگ شهر و شهرنشینی (مطالعه موردی: شهر همدان). فصلنامه آمایش محیط، ۸(۲۹): ۵۱-۷۳.
۱۷. عزیزی، پ.، لطفی، ح.، پیشرو، ح. ۱۳۸۸. فناوری اطلاعات و ارتباطات و تأثیر آن بر اقتصاد روستایی ایران. فصلنامه آمایش محیط، ۲(۶): ۳۲-۶۳.
۱۸. غضنفرپور، ح. ۱۳۹۲. تحلیل فضایی میزان برخورداری از فناوری اطلاعات و ارتباطات در استان کرمان. فصلنامه آمایش محیط، ۷(۲۴): ۱۰۵-۱۲۶.
۱۹. قاضی‌نوری، س. س.، الهی، ش.، علیپور ارجستان، ا. ۱۳۸۸. بررسی اعتماد در پذیرش خدمات الکترونیکی؛ مطالعه موردی دفاتر پلیس+۱۰. نشریه علمی پژوهشی مدیریت فردا، ۲(۲۲): ۳۳-۴۴.
۲۰. محسنی، م. ۱۳۸۰. جامعه‌شناسی جامعه اطلاعاتی. چاپ اول. انتشارات آگاه. ۲۴۶.
۲۱. مسلمی، ع. ۱۳۸۵. توسعه پایدار روستایی با تأکید بر سیستم انسان و محیط. مجله جهاد، ۲۷(۲۷۰): ۱۴۹-۱۲۶.
۲۲. مطیعی لنگرودی، س.، شمسایی، ا. ۱۳۸۸. توسعه و کشاورزی پایدار از دیدگاه اقتصاد روستایی. چاپ اول. مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران. ۱۹۵ صفحه.
۲۳. موسی کاظمی، س. م.، رهنمایی، م. ت.، فیروزنیا، ق.، گلپایگانی، م. ۱۳۹۳. عملکرد مراکز آموزش عالی در توسعه پایدار فرهنگ شهری. جغرافیا؛ فصلنامه علمی- پژوهشی و بین‌المللی انجمن جغرافیای ایران، ۴۵(۴۰): ۲۹-۴۵.
۲۴. مهدوی، م. ۱۳۸۹. جزوه درسی برنامه‌ریزی کالبدی سکونتگاه‌های روستایی. مقطع دکترای جغرافیا گرایش آمایش کیفیت محیطی در برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران. ۱۲۰ صفحه.
۲۵. نصری، معصومه. ۱۳۹۶. بررسی وضعیت استانهای ایران از منظر شاخص IDI تا پایان سال ۱۳۹۵. وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات. معاونت برنامه‌ریزی و نظارت راهبردی. دفتر بررسی‌های فنی اقتصادی. ۲۳ صفحه.
۲۶. نقی‌زاده، محمد، ۱۳۹۲، توسعه و الگوی ژاپن، مجله فرهنگ و توسعه، ۹(۹)، ۱۰-۶.
۲۷. واقفی، ا.، حقیقتیان، م. ۱۳۹۳. بررسی تأثیر سرمایه فرهنگی (بعد نهادینه) بر رفتارهای اجتماعی زیست محیطی با رویکرد توسعه پایدار شهری: مطالعه موردی شهر شیراز. فصلنامه اقتصاد و مدیریت شهری، ۲(۸): ۴۷-۶۵.

- 27- Correon, J.R.Worrell, E.2018. Urban energy systems within the transition to sustainable development: A research agenda for urban metabolism. *Resources, Conservation & Recycling* ,(132) : 258- 266 .
- 28- Jurasechek, M.,Bucherer, M., Schnabel, F., Hoffschroer, H.,Vossen, B., Kreuz, F., Thiede,S., Herrmann, C.2018.Urban factories and their potential contribution to the sustainable development of cities. *Procedia CIRP* ,(69):72-77 .
- 29- Khazaei, M., Razavian, M.T.2013. Sustainable Urban Development: an innovation approach in the development of cities around the world. *International Research Journal of Applied and Basic Sciences*,4(6): 1543-1547.
- 30- Mersal,A.2016.Sustainable Urban Futures: Enviromental Planning For Sustainable Urban Development. *Procedia Environmental Sciences*, (34): 49-61 .
- 31- RONALD, ENG .,WILLIAMS, A.2000. Environmental Planning For Sustainable Urban Development: For Caribbean Water and Waste water Association 9th Annual Conference & Exhibition at Chaguaramas, Trinidad 2-6 October 2000, Consulting Environmental Engineer port of Spain .
- 32- Soyinka, O., Siu, K.W.M ., Lawanson, T., Adeniji, O. 2016 Assessing smart infrastructure for sustainable urban development in the Lagos metropolis. *Journal of Urban Management*,(5): 52-64.
- 33- ۳۳United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization; UNESCO Global Report on Cultural and Sustainable Urban Development; 2015.
- 34- Vandergert, P.,Collier, M., Kampelman, S., Newport, D.2016. Blending adaptive governance and institutional theory to explore urban resilience and sustainability strategies in the Roman metropolitan area, Italy. *International Journal of Urban Sustainable Development* ,(8): 126-143.